

Bevarelse af bunkers i Gribskov

Et samarbejde mellem Naturstyrelsen Nordsjælland, Museum Nordsjælland og Gribskov Kommune

For tiden fjernes de mange bunkere som siden anden verdenskrig har befundet sig i Gribskov. Vi ønsker at bevare 10 – 14 af disse bunkers og indrette to af dem til sheltere. Hermed vil der i Gribskov Kommune blive skabt et spændende nyt friluftstilbud kombineret med autentisk og lokalt forankret historieformidling, som kan være med til at sikre en betydningsfuld lokalhistorisk kulturarv samt skabe anderledes og nytænkende friluftsliv til gavn for borgere og turisme.

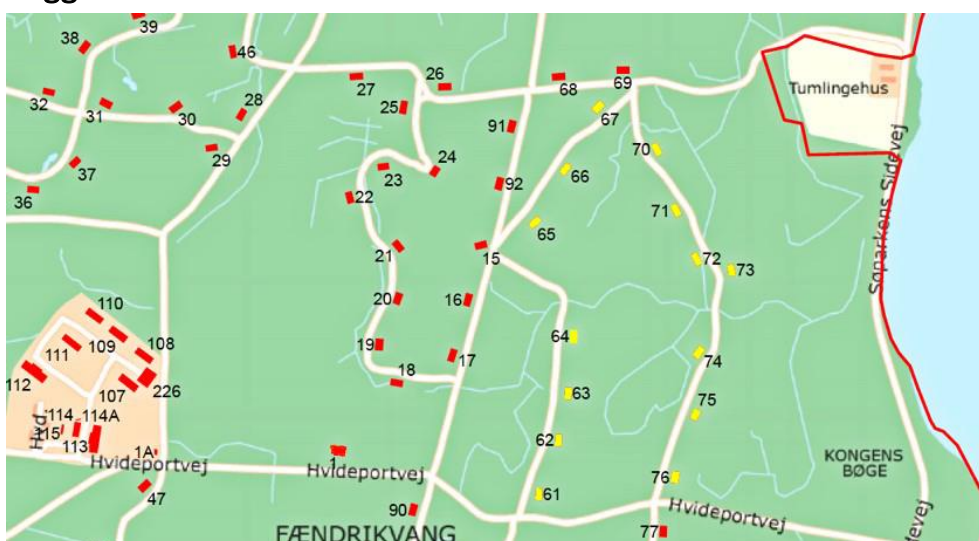
Figur 1. En bunker i Gribskov.

Ammunitionsdepotet i Gribskops nordlige halvdel har en historie, der både knytter sig til 2. verdenskrig og den kolde krig. Depotet blev opført ad flere omgange fra 1940 og frem, og efterhånden kom det til at bestå af godt 140 bygninger, der tilsammen udgjorde et af Danmarks største ammunitionsdepoter. Dermed var det et af den kolde krigs markante militære anlæg.

Gribskov er en af Danmarks største statsskove, og rummer et væld af muligheder for friluftsliv og naturoplevelser. Både skoler, institutioner, foreninger og frivillige bruger skoven som

rekreativt område, som læringsrum og til fysisk udfoldelse. For nyligt er etableret ridestier og en pilgrimsrute, som begge går tæt forbi dette sted.

Baggrund

Figur 2. De 14 bunkere (nr. 61-67, 70-76) er markeret med gult.

Der er planer om at bevare 10-14 bunkers beliggende i Fændrikvang - øst for Gillelejevej og nord for Hvideportvej (fig. 2). Bunkerne er grå betonbygninger, der hver har et grundareal på størrelse med et parcelhus, ca. 140 m², og de er opført i perioden omkring 1956-1964. For omverdenen er det kun to jernporte og en taghvælving over hver bunker, der er synlige, mens resten er overdækket med græs (fig. 1). Bunkerne har indlagt lys, og de er sikret med et klimaanlæg, der holder dem tørre, hvilket gør, at bevaringstilstanden er god.

Hver bunker er inddelt i to hovedrum med hver sit lille forrum og en indgang med to svære ståldøre (fig. 3). De to hovedrum er uden indretning. Foran bunkerne er der en asfalteret forplads, der står i forbindelse med en asfalteret vej.

Bevarelsen af bunkers i Gribskov kombinerer historieformidling med friluftsliv

Figur 3. Det højre af de to ens rum.

Historieformidling:

Det militære anlæg kan fungere som et pædagogisk element i formidlingen af 2. verdenskrig og den kolde krig samt i spørgsmålet om det danske forsvars rolle. Den primære målgruppe for formidlingen vil være skoleklasser. Der kan opstilles oversigtskort over bunkerne, skilte med tekster samt foldere, og der kan laves en udstilling med fotos og tekster, som fortæller det militære anlægs historie gennem en række nedslag som eksempelvis:

- Den tyske værnemagt i Gribskov
- Våbenedkastningerne og den lokale modstandskamp
- Marshallplanen, Nato og betonbunkerne
- Våbendepotets rolle under Den kolde krig
- Ammunitionen på depotet
- Forsvarets rolle

Friluftsliv:

To af bunkerne omdannes til sheltere ved at fjerne bagsiden af bunkeren, så den er delvis åben, og derefter indrette den med overnatningsmuligheder. Uden for åbningen etableres bålsted og siddepladser i samme stil og udtryk som bunkeren, i beton. Ved at åbne bunkeren op sørger man for naturlig udluftning og muliggør ophold uden risiko for brandfare. Evt. skal der etableres ovenlys for optimale lysforhold, samt udluftning så der kan skabes gennemtræk.

Shelterne kan bruges til overnatning med større grupper og skal kunne bookes på Naturstyrelsens hjemmeside.

Målgruppen er:

- Skoleklasser i Gribskov Kommune
- Borgere, foreninger, spejdergrupper m.m. i Gribskov Kommune
- Friluftsentusiaster, natur- og rideturister, klasser og grupper fra resten af landet pga. dens særegenskab

Overnatningsmulighed i bunkerne vil øge variationen af friluft- og overnatningsmuligheder i Gribskov, og skabe et interessant udgangspunkt for varierede friluftaktiviteter i området. Formidlingsprojektet vil give det en ekstra dimension, og tilsammen vil det blive en totaloplevelse af læring og oplevelse; historieformidling i et autentisk læringsmiljø, som passer perfekt i folkeskolereformens krav om den åbne skole og læring i virkelighedens verden. Desuden vil det være til gavn for en langt bredere målgruppe.

Figur 4. På hesteryg i Gribskov.

Projektets konkrete udformning og økonomi

Shelterne skal være forsynet med strøm og WI-FI, og i nærheden skal findes toilet og vand. De skal indrettes med brikse langs væggene, lysindfald og plads til behageligt ophold, så de opfylder moderne behov, og så facilitets-, informations- og livsstilsniveau mødes for alle.

Der er to typer udgifter:

Etableringsomkostninger; dækkes ved fondsansøgninger.

Kr. 5.515.000,-

Driftsomkostninger; årligt

Kr. 120.000,-

Den æstetiske og brugervenlige udformning af faciliteten

Konceptudvikling og tegninger, arkitekt

80.000

Ingeniørberegninger

40.000

Toilet

Der etableres et helt moderne toilet, med vand og afløb til kloak. Samtidig etableres vandpost ved toiletbygningen.

Etablering af toilethus

300.000

Etablering af trykledning til skovløberhus, samt vand fra skovløberhus

450.000

Strøm til toilet/trykledning, ført fra bunker

50.000

Brugere/registrering

En elektronisk registrerings- og bookningsmetode skal etableres, så det er nemt for private, foreninger, skoler, institutioner, større grupper og turister at booke shelteren.

Evt etablering af APP, registrering via smartphone, mulighed for forbeholdelse til større grupper

Anslået beløb 250.000

Vand

Etableres sammen med toilet

Strøm/WIFI

Shelteren skal være forsynet med strøm og WI-FI.

Strøm findes i bunkeren i forvejen og skal blot moderniseres. WI-FI trækkes med kloak- og vandledning.

Stik og lys i bunker; relæ m.m. 250.000

Kabel og etablering af netværk i bunkers 180.000

Formidling/udstilling

Formidlingsniveauet skal leve op til mange forskellige målgrupper og skal gives i et varieret udbud.

Udvendige skilte med information og formidling 200.000

Indvendige plancher/fotostater 200.000

Udvikling af formidlingskoncept, og formidling på internettet 210.000

Naturformidling, elektronisk 50.000

Heste og rideturisme

Fold 35.000

Udbygning af ridesti 70.000

Pilgrimsrute

Faciliteterne ved dette shelter kan benyttes af vandrere på Pilgrimsruten.

Etablering af shelter

Ombygning; nedrivning af bagside og opbygning med åbning 1.000.000

Planering, terrasse, bålsted, borde, bænke (beton) 700.000

Renovering og coatning af taget 200.000

Overfladebehandling af indvendig overflade 200.000

Beklædning og inventar; brikse m.m. 450.000

Ovenlys og udluftning 400.000

Klargøring og rydning af træer i området 100.000

Belægning ved forside; grus, afretning m.v. 100.000

Driftsomkostninger

Ugentlig tilsyn og rengøring af toiletter 70.000

El, vand, WIFI 30.000

Ekstraordinære udgifter, såsom hærværk, ekstra rengøring og reparationer 20.000

Naturstyrelsen står for administrationen.

Museum Nordsjælland står for opdatering af historiefremstillingen på informationstavler og på hjemmesiden.

Depotets historie

I 1939 rejste Krigsministeriet over for Skovvæsenet spørgsmålet om etableringen af ammunitionsdepoter i Gribskov, hvilket resulterede i, at der i 1940 blev indgået en overenskomst om opførelsen af fire

grundmurede depotbygninger i Fændrikvang på Esum Distrikt. Under besættelsen blev bygningerne hurtigt overtaget af den tyske værnemagt, som anvendte dem til oplagret materiel indtil krigens slutning, hvor det blev ført til Østfronten. På trods af at depoterne jævnligt blev kontrolleret af værnemagten, anvendte danske modstandsfolk en af bygningerne til ompakning af de våben, der blev nedkastet i Gribskov i 1945. Det var et ideelt pakkested, for tyskerne ledte ikke efter modstandsfolk i deres eget våbendepot.

Opførelsen af beton-bunkerne knytter sig til Marshallplanen og den kolde krig. Marshallplanen var et amerikansk hjælpeprogram til 16 europæiske lande i årene 1948-51, der havde som formål at støtte landenes genopbygning efter 2. verdenskrig samt forhindre en kommunistisk samfundsomvæltning i Vesteuropa. Efter Danmarks indtrædelse i Nato var der behov for mere kapacitet, og i 1951 påbegyndtes opførelsen af et større antal beton-bunkers langs Esum Sø til opbevaring af ammunition. Opførelsen af bunkerne såvel som ammunitionen blev finansieret af Marshall-hjælpen.

Figur 5. Indgangsparti.

I 1953-54 var der opført i alt 42 bunkers på arealerne øst for Gillelejevej, men forsvaret ønskede flere, og i 1956 blev indgået en lejekontrakt med forsvarrets bygningstjeneste om et samlet areal på over 18.000 m², der siden kom til at rumme alle bunkerne, til- og frakørselsveje m.m. Depoterne blev anbragt i Fændrikvang samt vest for Gillelejevejen i Burevang og Kalvehave, og senere indgik også et areal anvendt som gennemgangsområde ved Hvideportvej.